
TÜRK VE RUS HALKLARINDA ESKİMEYEN GELENEK: DÜĞÜN

The Ageless Tradition in Turks and Russian: Wedding

*Bahar DEMİR**

*Arş. Gör. Keziban TOPBAŞOĞLU***

Özet

Halkların sahip oldukları kültürel değerler içerisinde kendine hatırı sayılır bir yer edinmiş olan düğün, aralarında duygusal bağ olan, yani birbirlerini seven çiftlerin, bir süre sonra birlikte yaşama ve sonsuza dek birlikte olma adına aldıkları kararı, aile ve yakınlarıyla kutladıkları tören şeklinde tanımlanabilir. Düğün geleneği, tek bir ulusa ya da halka ait olmamakla birlikte bilakis hizmet ettiği amaç noktasında evrenseldir. Ancak, bu amaca yönelik izlenen yol ve atılan adımlar çoğu zaman farklılık göstermektedir. Çünkü her halk düğün geleneğini, kendine özgü dini ve ahlaki kurallar, sosyo-kültürel değerler ve örf adetler ışığında sürdürmektedir. Bunun yanında iki büyük kültür, iki büyük halk olduğu dünyaca bilinen Türkler ve Ruslar evlilik kurumu, aile unsuru ve düğün geleneğini son derece önemsemişlerdir. Söz konusu haklar için düğünün bu denli önemli oluşu, elbette bu kültürel zenginliğe yönelik değişim ve gelişimleri de beraberinde getirmiştir. Çalışma içerisinde Türk ve Rus halklarının geçmişten bu güne sürdürdükleri düğün geleneğinin detaylı olarak incelenmesi, karşılaştırılması, benzer ve farklı yanlarının ortaya koyulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Düğün, Türkler, Ruslar, Gelenek.*

Abstract

The wedding which has a place in cultural values of people, is defined as a decision that people love each other with emotional bond. In this decision, lovers take a decision with family and close-family. However the wedding tradition does not belong to one nation or one public, it is universal in purpose of serving. But, sometimes the road fort his purpose and steps may be difference. Because every nation countiues this tradition according to their religion and moral rules, social-cultural values and customary units. Besides

* Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, bahargunes@list.ru

** Kafkas Üniversitesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü - kezz_20@hotmail.com

the Turks and Russians, as known two grand culture and two grand nation worldwide, extremely care about marriage, family factor and wedding tradition. The wedding is very important for this rights and of course it comes together change and development towards this cultural richness. In this work the deep examination of wedding ceremony that continued from past to nowadays by Turkish and Russian people, comparison, showing similar and different sides is intended.

Key Words: *Wedding, Turks, Russians, Tradition.*

Halkların sahip olduğu tarihi ve kültürel değerler adeta o halkların aynası niteliğindedir. Söz konusu değerler zamanla ve koşullarla yoğrulur; şekillenir. Bazen içinde bulunulan devrin veya dönemin baskısına boyun eğer, teslim olur; kimi zaman da her şeye ve herkese karşı koyar, kendini korur. Ancak her ne olursa olsun, bu değerler halkların ayırt edici özelliklerinin başında gelmektedir. Örneğin bir cenazenin ardından yakılan ağıt, bize, ardından ağıt yakılan kişinin ve ağıtı yakan kişilerin inançları noktasında ciddi ipuçları verebilmektedir. Diğer yandan yine, askere gönderilen bir gencin uğurlanışı, dünyaya yeni gelmiş bir bebeğin karşılanması gibi özel ve heyecan verici durumlar da o halkın gelenek ve göreneklere ışığında hayat bulmaktadır.

2

Düğün, TDK Büyük Türkçe Sözlüğü'nde 'Evlenme veya sünnet dolayısıyla yapılan tören, eğlence, cemiyet' ve 'Bir olayı kutlamak için yapılan büyük eğlence veya tören' (<http://www.tdk.gov.tr>) şeklinde tanımlanmaktadır.

Türk toplumlarında evlilik, bir erkeğin toplumda bir tabakadan diğer bir üst tabakaya yükseliş, baba olmanın meşrulaştırılması ve Türk Devletlerinin temeli olan aile kurumunun esas yöneticiliğine yani atalığa (aile reisliği) terfisi'dir. Bir bayan içinse evlilik, genç kızıktan kadınlığa geçiş, anne olmanın meşrulaştırılması ve Türk ailesinin yönetici yardımcısı olan hatunluğa geçişidir (Demir,

http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/cihangir_demir_turk_topluluklarinda_evlenme.pdf, s.2).

Pertev Naili Barotov, '100 Soruda Türk Folkloru' kitabında düğün geleneğine dair şöyle ifadeler kullanmıştır:

Düğün, iki gencin kaderlerini birleştirmeleri açısından bireylik davranışları, yeni bir hısımlık bağlantısının kurulması yönüyle aileler arası ilişkileri, iki tarafın akraba, dost, komşu çevrelerinin katılmasını yasa kıldığına göre de topluluk gösterileri içine alır. Hele küçük köy topluluklarında hemen hemen hiç kimseyi dışında bırakmayan bir 'bayram' anlamı kazanır (Boratav, 1973, s.204).

Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere, Türklerde evlenme ve düğün son derece önemsenen ve ciddiye alınan olgulardır.

Nasıl her halkın yaşam tarzı, dini ve kültürel değerleri birbirinden farklıysa, elbette her halkın düğün geleneklerini uygulama biçimleri de birbirinden ayrılmaktadır. Türk toplumunda olduğu gibi Rus toplumu da törenler, âdetler ve bayramlar açısından son derece zengindir. Birçok toplumda olduğu gibi Ruslar da yıllar içinde kendi örf âdetlerini korumaya ve yaşatmaya gayret etmişlerdir. Ruslarda düğün, aile unsurunun ve ailevi her türlü olgunun önemine işaret eden bir gelenektir.

Düğün törenleri- bütün ulusal törenlerin içinde en önemlisidir; işleyiş ve süreç bakımından- Kuzeydeki bölgelerde iki haftadan üç haftaya kadar sürebilmektedir. Farklı yörelerde bazı detaylar açısından ayrılabilir ve düğün sadece etnografik bir olgu değil, aynı zamanda halk şiirinin de dikkate değer bir görünümüdür. Folklorun farklı tarzlardaki ürünlerinin iliklerine kadar işlemiştir (Kravtsov ve Lazutin, 1983, s. 50).

İşte biz de iki millet için de bu denli önem arz eden ve özellikle üzerinde durulması ve incelenmesi gereken birçok kültürel ve ulusal varlığı içinde barındıran düğünü ve o aşamaya gelene dek gerçekleşen evreleri, çalışma sınırlarını aşmadan, bölge ve yörelere ayırarak değil, ağırlıklı genel geçer kurallarına değinerek anlatmaya çalışacağız.

Görücü Gitme/ Kız İsteme/ Söz Kesme

Düğün geleneği, her iki halkta da kız isteme merasimi ile başlamaktadır. Genç çift tanıştıktan, tanıştıktan ve birlikte yaşamaya karar verdikten sonra bu konu ailelerle paylaşılmaktadırlar. Ancak Türklerde bu evreden önce söz konusu gelin adayını ve ailesini görme, yaşadıkları yeri inceleme ve hayat tarzları hakkında bilgi edinme amaçlı görmeye gitme durumu vardır. Bu 'görücü gitme' şeklinde tanımlanmaktadır. Aile büyükleri ve ortak tanıdıklar aracılığıyla bu evre geleneklere uygun olarak gerçekleştirilmektedir. Eğer kızı istemeye yönelik olumsuz bir durum yoksa koşullar el verdiği ölçüde, âdetlere uygun bir kız isteme merasimi gerçekleştirilmesi yönünde planlar yapılmaktadır. Kız istemeye giderken Ruslar da Türkler de ikramlık yiyecekler, çiçekler vs. götürmektedirler. Türklerden farklı olarak, "Ruslar, kız evine özel olarak hazırlanmış güneş şeklinde kurabiyeler götürürler; kurabiyelerin üzerinde ağaç çubuklarla sembolik şekiller çizerler. Bu doğurganlık inancına işaret etmektedir. Kurabiyelerin üzerlerindeki şekiller de gelinin iyi bir ev hanımı olması için tavsiye niteliğindedir"(Kapitsa, 2008, s. 277). Türklerde bu şekilde bir âdet yoktur. Ancak kız istemeye giderken armağan olarak genellikle lokum,

çikolata gibi tatlı yiyecekler tercih edilir; bunun nedeni görüşmenin güzel ve yumuşak geçmesini sağlamak, işi tatlıya bağlamak isteği olabilir.

Türk kültüründe kız istemeye gelenlere çeşitli yiyeceklerin yanında bir de Türk kahvesi ikram edilmektedir. Bazı bölgelerde gelin adayı damat adayının kahvesine şeker yerine tuz koyar; böylelikle damat adayının kendisini ne kadar çok sevdiğini ölçmüş olur. Yani damat adayı acı kahveyi içerse genç kız için her şeyi yapabileceği, hatta acı kahve bile içebileceği inancı vardır. Kahve içilip bittikten sonra erkek tarafı asıl mevzu, yani orada bulunma amaçları üzerine konuşmaya başlarlar. Dayanağı kutsalsa da halkın geleneksel tabiri olan ‘Allah’ın emri, peygamberin kavliyle kızınızı oğlumuz istiyoruz’ denilerek kız isteme merasimi başlatılmaktadır. Genellikle kızın ailesi hemen cevap vermez, düşünmek ve değerlendirmek amacı ile biraz zaman ister. Ruslarda da benzer bir geleneğin olduğu bilinmektedir. Eğer genç kızın ailesi bu düğüne razıysa, onlar açısından olumsuz bir durum yok ise, ebeveynler, ilk kız isteme merasimi sırasında cevap vermemelidirler. Bu durumda görüçülere, kızın anne ve babasını ikna etmek düşmektedir.

Fotoğraf 1: Türklerin kız isteme merasiminden temsili bir görüntü (kozlukbirli.tr.gg)

‘Gelinin ailesi, kız istemeye gelen damat adayı ve ailesine ‘Kurnik’ adı verilen tavuk etiyle hazırlanmış hamur dolması ikram etmelidirler. Bu gelinin saflığını (temizliğini) ve zenginliğini sembolize etmektedir’ (Kapitsa, 2008, s. 278). Türklerdeki ikramları arasında, Türk kahvesi dışında, kural sayılabilecek bir yiyecek ya da içecek yoktur.

Her iki kız isteme merasiminde de gelin adayı çok fazla o ortamda bulunmamaya dikkat etmelidir. Türk toplumunda bu durum pek hoş karşılanmaz. Ancak Ruslarda, Türklerden farklı olarak ‘genç kız misafirlerin (görüçülerin) karşısına birkaç kez çıkar ve her çıktığında farklı bir kıyafet giyer. Genç kız tüm bunlardan sonra herkesle birlikte masaya oturabilir (Kapitsa, 2008, s. 278).

Türk ve Rus Halklarında Eskimeyen Gelenek: Düğün

Türklerde kız isteme merasimi olumlu sonuçlandıktan sonra gelin ve damat adaylarının aileleri söz ve nişan merasimlerini konuşmak üzere bir araya gelirler. Sonrasında ise kararlaştırılan şekilde söz kesme merasimi gerçekleştirilmektedir. Bu gün eski itibarı görmese de bazı yörelerde devam ettirilen ve kesinlikle göz ardı edilemeyecek bir husus da ‘şerbet içme’ geleneğidir.

Şerbet içme günü söz kesildiği gün kararlaştırılmaktadır. Şerbet içme genelde cuma akşamı yapılmaktadır. Şerbet içmede kullanılacak şerbet boyası, kahve, şeker birkaç gün evvel kız evine gönderilir. Şerbet içme sadece erkeklerin katıldığı bir kutlamadır. Şerbet içmede hoca dua okur ve şerbet içme töreni biter (<http://www.niksarhuseyingazi.com/kulturel-yapimiz/evlenme-adetleri.html>).

Söz kesildikten sonra gelin ve damat adayları hem kendi hem de karşı tarafın anne ve babalarının ellerini öperek adeta iki aileyi tek aile haline getirmektedirler. Bundan sonraki süreçte neler yapılacağı konuşulur, eğer bir nişan töreni düşünülüyorsa bunun yeri ve zamanı konusunda çeşitli müzakereler yapılır ve karşılıklı şartlar bildirilerek bir anlaşmaya varılır.

Ruslarda kız isteme merasimi önemli bir ritüel olan ‘el vurma’ ile son bulur. Gelinin ve damadın babaları yeni çiftin ellerini birleştirirler ve el vururlar. Genellikle el vurma sırasında gelinin ve damadın babaları (gelin ve damadın ellerinin üzerinde) hamur tatlılarını birbirlerine vururlar ya da ikiye bölerler. Bu, anlaşmanın bozulmayacağına işaret etmektedir. Daha sonra dünür, gelin ve damadın etrafında üç kere ekmekle tuz ve ikona çevirir ve çiftin araları bozulmasın diye iyi dileklerde bulunur (Kapitsa, 2008, s. 278).

‘Daha sonra masaya oturulur, çay ve şarap içilir, hafif hafif atıştırılır’ (Kayyev, 1949, s.44). Türklerde bu tarz bir adet ve uygulama yoktur; ancak Türk toplumunda da hayır duanın gücüne olan inanç son derece büyüktür.

Fotoğraf 2: ‘Söz kesme’ ve ‘el vurma’ geleneğinden temsili bir görüntü
(www.libsoub.ru)

Yine Ruslara özgü olan ve anlaşmanın ardından süre gelen bir diğer gelenek de şöyledir:

Söz kesme töreninden sonra gelin adayı 'hüzün' diye tabir edilen siyah ve ya beyaz bir kıyafet giyer ve başını da beyaz ve ya koyu renk bir başörtüsüyle kapatır. Bu durum gelin adayının genç kızıktan çıkacağı ve ailesinden ayrılacağı için tuttuğu yası simgelemektedir ve gelin bu başörtüsünü nikâhlanacağı güne kadar çıkarmamalıdır (Kapitsa, 2008, s. 278-279).

Nişan/ Şerbet

Nişan yapma geleneği her iki halkın kültüründe de vardır. Her iki kültürde de nişan merasimi sırasında gelin adayı ve damat adayına yüzük takılmaktadır. Yüzük takma, kaynaklara göre çok eski olmakla birlikte birçok toplum tarafından kabul görmüş ve güncelliğini de koruyabilmiş bir gelenektir. 'İnsanların evlenince yüzük takmaları eski Mısırlıların inançlarına dayanıyor. Milattan 2800 yıl önce Mısır'da yaşayanlar dairenin veya halka şeklindeki cisimlerin, başlangıç ve bitiş noktalarının olmaması nedeni ile sonsuzluğu temsil ettiklerine inanıyorlardı. Yüzük evliliğin sonsuza dek süreceğini

6

simgeliyordu'(http://www.sabah.com.tr/fotohaber/yasam/luzumsuz_bilgiler_543106492968/18756).Türklerde nişan sırasında takılan yüzüğün dışında bir de evlilik yüzüğü vardır. Hatta Türk kültüründe söz konusu yüzüklerle ilgili çeşitli inanışlar da mevcuttur. Örneğin her ne kadar günümüzde bir kural olmaktan çıkmışsa da nişan yüzüğünün sağ, evlilik yüzüğünün de sol ele takılması gerektiği düşünülmektedir. Yani nişanlılık süreci sona erdiğinde ve artık çiftler evlendiğinde sağ eldeki yüzükler sol ele geçmektedir. Ancak Ruslarda böyle bir kural ya da gelenek bulunmamaktadır.

Kına Gecesi/ Bekârlığa Veda

Her ne kadar isimleri ve uygulanış şekilleri farklı olsa da her iki kültürde de önemli bir yere sahip olan diğer bir gelenek, Türklerde 'kına gecesi'; Ruslarda 'bekârlığa veda' adı verilen eğlencedir. Ancak günümüzde Türkler de kına gecesini 'bekârlığa veda' olarak adlandırmaktadırlar. Türk kültüründe, düğün merasimi içinde çok önemli bir yeri olan ve gelinin kendi evinde kalacağı son gece yapılan en önemli gelenek kına gecesidir. Kına gecesinde geline çeşitli ağıtlar eşliğinde kına yakılır. Burada amaç, gelini ağlatmaktır. Bazı yörelerimizde bu geleneğe 'gelin oğşama' da denilmektedir. (G.T). Bu ağıtlarda çoğunlukla gurbet, yalnızlık ve ayrılık temaları öne çıkar. Bu ağıtlar bazen, gelin olacak kızın anne babasına sitemi; bazen de anne babanın kızından ayrılırken çektiği acının en çarpıcı halidir.

Ege Bölgesinden kına ağıtlara bir örnek:

Çaktılar gazan daşımı

Vurdular düğün aşını
Kız evlerin yakışığı
Babasız kız gelin mi olur?
Olsa da bu kadar olur.
Atladı geçti eşiği
Sofrada galdı gaşığı
Haftada oğlan beşiği
Babasız kız gelin mi olur?
Olsa da bu kadar olur. (G.T).
Adana Tufanbeyli'den bir örnek:
Baba kinin bitti mi?
Kardeş ekmeğin arttı mı?
İşte koyup gidiyorum
El kız keyfin yetti mi? (Santur,

<http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/27.php>)

En yaygın olan kına gecesi, düğünden bir gün önce yapılır. Günümüzde farklı mekânlarda da yapılıyor olmasına karşın aslında Türk kültüründe geleneksel kına gecesi kız evinde yapılmaktadır; yakın akrabalar, eş dost ve arkadaşlar mutlaka bu merasime katılır. Ama ülkemizin bazı yörelerinde, örneğin Ege bölgesinde, 'Afyonkarahisar'da, damada da aynı şekilde kına gecesi yapılmaktadır' (<http://www.afyonkulturturizm.gov.tr/TR,63450/evlenmegelenekleri.html>). Ancak bu geleneğin başka yörelerde yaygın olmadığını söylemek yerinde olacaktır.

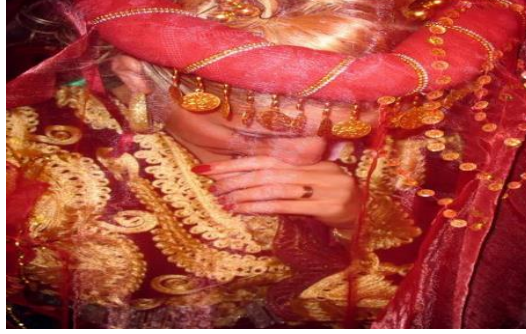
Geleneksel kına gecemize dönersek, o gece geline yakılacak kına ve misafirlere ikram edilecek kuruyemişler damadın ailesi tarafından alınır ve gece başlamadan evvel kız evine gönderilir. Kına yakma sırasında geline, kendi yöresine özgü 'bindallı' ya da 'kınalık' denilen kıyafet giydirilir ve başı kırmızı örtü ile kapatılır. Gecede bulunan genç kızlar ve gelinin arkadaşları ellerinde kına tepsisi ve mumlarla gelinin etrafında müzik eşliğinde dönmeye başlarlar.

Sonra gelinin sağ avuç içine kına konulur, üzeri, altın lira veya herhangi bir değerli madenle kapatılır ve el mendille ya da tülbentle sarılır. Bu sırada gelinin annesi ve arkadaşları kına türküsünü söyler. Müziklerin ardından şerbet ikram edilir. Günümüzde şerbet yerine çay veya modern ailelerde içki ikram edildiği de görülür (<http://dugun.com/kina-ve-bekarliga-veda/kina-gecesi-gelenekleri/351>).

Gece her ne kadar biraz buruk başlasa da eğlenceli devam eder; dans edilir, şarkılar söylenir. Ege bölgesinin bazı ilçe ve köylerinde, kına gecelerinde, gelinin kız arkadaşlarından birinin erkek kılığına girip damat

olduğu, diğer birinin de gelinlik giyip şakalaştıkları türden eğlenceleri de görmek mümkündür. (G.T).

Fotoğraf 3: (www.yenidenergenekon.com)

Şekil 4: (www.askere.com)

Ruslarda ise 'bekârlığa veda' Türklerden biraz farklıdır.

Genç kızlar anlaşıma (söz) sırasında gelinin başına taktığı başörtüsünü çıkarırlar ve genç kızlık örgüsünü çözerler. Rus kızları geleneksel olarak saçlarını uzun, tek bir örgü yaparlar. Evli kadın, iki örgüden oluşan daha karmaşık bir saç modeli kullanır. Arkadaşları genç kızın saçından güzelliğin ve özgürlüğün sembolü olan kurdeleyi çıkarırlar (Kapitsa, 2008, s. 281).

Bütün bunlardan sonra 'hamam geleneği' gelmektedir. 'Hamama giderken arkadaşları, gelini kötü ruhlardan sakınmak amacıyla, önünde kurdele ve kumaş parçalarıyla süslü süpürgeler taşırlar'(Kapitsa, 2008, s. 281). Ruslarda görüldüğü gibi kına yakma gibi bir gelenek yoktur. Ama hamamda yapılan eğlenceler ve hamam geleneği Türk kültüründe de vardır. Özellikle de eskiden, dünürçüler, gelin almayı düşündükleri genç kızı öncelikle hamamda inceler daha sonra kendilerine uygun olup olmadığına karar verirlermiş. İki kültürde de 'bekârlığa veda' veya 'kına gecesi' merasiminin ardından düğün yapılmaktadır.

Nikâh/ Gelin Alma/ Düğün

Türk toplumunda düğün merasimi sırasında iki türlü nikâh kıyılmaktadır. Bunlardan biri resmi nikâh, halk arasındaki adıyla hükümet nikâhı, diğeri de dini, yani imam nikâhıdır. Çoğunluğu İslam dinine inanan ve Müslümanlığı kabul etmiş olan Türk toplumunda dini nikâh son derece önemlidir. Gelin ve damadın her şeyden önce Tanrı katında birbirlerine helal kılınmış olmaları gerekmektedir. Eski dönemlerde yalnızca dini nikâhla yaşayan insanlar olmuştur; sayısı eskiye nazaran azsa da hala bu şekilde yaşamaya devam edenler de vardır. Ancak yasalar gereği bu durum suç sayıldığından çoğunlukla gizli kalmaktadır. Hatta günümüzde resmi nikâh yapılmadan imam nikâhının yapılması kanunlara aykırıdır. Elbette bu durumun haklı gerekçeleri vardır. Resmi nikâh kadına bazı haklardan yararlanma fırsatı tanırken, yalnızca dini nikâh altında yaşayan kadınlar, kuvvetle muhtemel çoğunluğu bilinçsiz olarak, birçok kadınlık ve eşlik haklarından feragat etmiş sayılmaktadırlar.

Dini nikâh geleneği elbette sadece Türklere özgü değildir. Ruslarda bu merasime aynı zamanda 'taç giyme' adı verilmektedir. Çoğunluğu Hıristiyanlığı benimsemiş olan Rus halkı da, kendine özgü inançları ve inandıkları dinin gerektirdikleri çerçevesinde nikâh kıymaktadırlar. Bu nikâhın amacı genel olarak, Tanrı'nın yeni evlenen çifti, olası aile kurumunu, gelecekte doğacak çocuklarını korumasını ve onlara rahmet etmesini dilemektir.

Fotoğraf 5: Türklere dini nikâh (www.kisiselblog.org)

Fotoğraf 6: Ruslarda dini nikâh (svadebniy-portal.ru)

Yukarıda Rusların kilise nikâhına dair verilen temsili resimde, Rusların ‘tserkovniye ventsı’ diye adlandırdıkları, aynı zamanda ‘taç giyme’ merasimine de adını veren kilise taçlarını görmek mümkündür. ‘Önceden taçlar yalnızca çarlarda olurdu. Fakat halkın bilincinde bu, her zaman mutluluk demektir. Nikâha başlama, taç giyme- kilisenin hayır dua ettiği herkesin kişisel mutluluğudur. (<http://www.foma.ru/chto-simvoliziruyut-venczyi-na-venchani>).

10

Kültürel değerler açısından son derece zengin olan, iki büyük toplum, Türk ve Rus toplumlarında evlenmeye, aile kurmaya verilen önem büyük olduğundan, düğün gelenekleri de çok çeşitlidir ve düğün törenleri çoğu zaman günlerce sürebilmektedir. Bu aşamalardan sonuncusu ve en önemlisi elbette asıl evlenme merasimi yani nikâhtır. Bazen resmi nikâh düğünden önce, bazen de düğün sırasında gerçekleşmektedir. Bu durum, kişilerin isteklerine veya yaşam koşullarına göre değişkenlik gösterebilmektedir. Her iki halkta da nikâh kıyma ve düğün merasimi sırasında uygulanan çok çeşitli ritüeller ve gelenekler vardır. Örneğin, Türklerde, resmi nikâh kıyılırken çiftler birbirleriyle evlenmeyi gönül rızasıyla kabul ettiklerini onayladıktan ve imzalar atıldıktan sonra çiftlerden biri diğerinin ayağına basar ve kim bunu başarırsa evde onun sözü geçeceğine inanılır. Genelde gelin daha önce davranır ve dolayısıyla evde kadının sözünün hâkim olacağı düşünülmektedir. Elbette bu, çoğunlukla günümüzde uygulanan, önceleri var olup olmadığı kesin olarak bilinmeyen ritüellerden biridir. Hatta bazı kaynaklarda, gerdek odasına, yani gelinle damadın ilk kez birlikte olacağı odaya girerken de sözlerini geçirmek adına, gelin ve damadın birbirlerinin ayaklarına bastıkları bilgisine de rastlanmaktadır. Nikâh memuru nikâha gelirken, daha önceden çiftlerin adına düzenlenmiş aile cüzdanını yanında getirir; nikâh kıyma merasimi sona erdikten sonra sözü edilen cüzdanı damada değil de geline takdim eder. Bu gelenek de yine, temelleri henüz atılmış bu aile kurumunda kadının olası hâkimiyetine işaret etmektedir.

Türk ve Rus Halklarında Eskimeyen Gelenek: Düğün

Nikâh sırasında uygulanan ve ailedeki olası hâkimiyete eğlenceli bir şekilde işaret eden bir gelenek de Ruslardaki düğün somunudur.

Düğün somunu bir gelenek olarak en eskilerdendir ve birçok ritüelin uygulanması onunla ilişkilidir. Bunun dışında düğün somunu özel olarak pişirilmelidir. Üzerinde aşkın sembolü olan kartopu ağacının dalı olmalıdır. Yine düğün somununun özel olarak hazırlanması da gerekmektedir. Hamuru, mutlu bir evlilik ve yığınla çocuk yapabilmiş bir kadın tarafından yoğrulmalıdır. Düğün somunuyla bir gelenek de şöyledir: Damat ve gelin somundan ısırırlar ve en fazla ısırının ailenin başı (reis) olacağı varsayılır (<http://top-artist.ru/svadebnoe-plate-tradicii/>).

Soygel Bilimler Enstitüsü Dergisi

Fotoğraf 7: Düğün somunu (www.panoff.com)

Türklerde aynı mantıkla yerleşmiş, özellikle seçilmiş bir yiyecek yoktur. Ama Türk toplumunda da yine, evlilik töreni sırasında ya da sonrasında gelin ve damada her birine farklı anlamlar yüklenmiş çok çeşitli yiyecekler yedirilmektedir. Bunlara çalışmamızın devamında geniş bir şekilde değinmeye çalışacağız.

Birçok kültürde; elbette çalışmamıza konu olan Türk ve Rus kültürlerinde de, düğün törenlerinin vazgeçilmezlerinden birisi kuşkusuz düğün pastasıdır. Kutlamalar devam ederken, yeni çifte özel hazırlanmış pasta gelir. Onlar pastayı keserler, önce birbirlerine birer lokma yedirirler daha sonra pastanın geri kalanı davetlilere ikram edilir. Bu pasta aslında bereketi sembolize eder. Türklerde, yeni gelin ilk kez damadın evine girerken, Ruslarda da el vurma geleneği sırasında, çiftin üstünde ekmek kırma âdeti vardır. Bazı kaynaklarda bu geleneğin Antik Roma'da da olduğuna rastlamaktayız.

Gelinin başında kırılan ekmeğin kırıntılarını da şans getirmesi için konuklar yerlermiş. İngiltere'de orta çağ döneminde bu ekmekler, gelinle damadın birbirlerini öpebilmesini zorlaştıracak şekilde üst üste yığılmış ve eğer çift buna rağmen birbirlerini öpebilirlerse mutlu bir hayat yaşayacaklarına inanılmış. Daha sonra ise bu, ekmekten ziyade pasta

Türk ve Rus Halklarında Eskimeyen Gelenek: Düğün

Fotoğraf 9: (www.uludağsozluk.com)

Aile kurma, evlenmeye yönelik çok çeşitli ve eğlenceli geleneklerin en çok uygulandığı günün, düğün günü olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Artık nikâh kıyılmıştır, gelin babasının soyundan, eşinin soyuna geçmiştir ve buraya kadarki bütün aşamalar hakkıyla geçilmiştir. Söz konusu evreler esnasında bazen ağlanmış, bazen gülünmüşse de, son aşamaya gelindiğinde, artık iki taraf da amaçlarına ulaşmış olmanın derin huzuruna erişmiş bulunurlar ve bundan sonra artık daha eğlenceli bir süreç başlamaktadır. İşte bu süreçte, hem Türk hem de Rus halklarının kendine özgü âdet ve uygulamaları devreye girmektedir. Her iki halkın da kültürel değerleri üzerine yazılmış çok çeşitli kaynaklardan ve sözlü mülakatlardan faydalanarak derlediğimiz, düğüne ve evlenmeye dair örf âdetlerin bazılarının birbirine çok benzediği gözümüzden kaçmamıştır. Bunların başında düğün yemekleri gelmektedir. Her iki kültürde de düğün sırasında misafirlere çeşitli yemekler ikram edilir. Bu Türkiye’de kimi zaman yöreden yöreye farklılık gösterse de, sonuç itibarıyla düğün yemeği genel geçer bir kuraldır ve kesinlikle en az biri etli olmakla birlikte, birden çok yemek birden ikram edilmektedir. Ruslarda aynı kültür yerleşmiştir; ‘misafirlere sıcak yemekler ve kavurmalar sunulur, sıcak yemeklerin gençlere doğurganlık gücü vereceğine inanılır’ (Kapitsa, 2008, s. 284).

Yine her iki kültürde de yer alan bir gelenek de ‘gelin alma’ geleneğidir. Bu, gelinin, bir tören havasında, çoğunlukla konvoyla, baba evinden alınıp damadın evine, yani yeni evine getirilmesidir. Türklerde gelin baba evinden çıkarılırken, babası ya da varsa erkek kardeşi beline kırmızı kuşak (kurdele) bağlar. Bu kırmızı kuşak bekâreti simgeler ve bu nedenle, genç kızlıktan kadınlığa geçişin ilk anları olan ‘gerdek gecesinde, bağlanan bu kuşağı çözmek için damat geline bir takım hediyeler verir’ (Tuna, 2006, s.155). Kuşak bağlama âdeti Ruslarda yoktur. Yine, Türkiye’nin bazı bölge ve yörelerinde, gelin yeni evine, yani damadın evine girerken, damadın annesi gelinin başının üstünde bir parça ekmeği ikiye böler. Böylelikle yeni gelin eve

bereket getirecektir. Çalışmamızın başlarında, Ruslardaki düğün evrelerinden bahsederken, söz kesme merasiminin ‘el vurma’ âdetiyle sona erdiğine değinmiştik. Söz konusu geleneğin içinde de Türklerdekine benzer bir durumdan söz etmiştik. Ruslarda, söz kesme ile varılan anlaşmanın bozulmayacağına işaret etmek adına, gelin ve damat adayının babaları gençlerin ellerinin üzerinde hamur tatlılarını birbirlerine vurup, ikiye böldüklerini ve daha sonra dünürün, gelin ve damadın etrafında üç kere ekmek, tuz ve ikona çevirdiğini söylemiştik. Kuvvetle muhtemel, iki kültürde de, elbette din ile de ilişkili olarak, hamur, ekmek ve tuzun kutsallığına dikkat çekilmek istenmektedir.

Türklerde, berekete işaret eden ve düğün merasimi sırasında uygulanan birçok âdet vardır. Örneğin, yine genç çift yeni evlerine girerken, onların başlarının üzerine kuruyemiş ve şeker atılır. (G.T). Düğün gününden önce, onlar için hazırlanmış olan eve ve yatağa çörek otu serpilir. Benzer bir gelenek Ruslarda da vardır. Rus düğünlerinde de, düğüne katılan davetlilerin, gelin ve damadın üzerine tahıl serptiği görülmektedir. Kuşkusuz buradaki amaç da aynıdır. Türklerde düğünden sonra, genç çift ilk kez evlerine girerken damat gelini kucağına alır ve aynı gelenek Ruslarda da vardır. ‘Gençler ilk kez kendi evlerinin eşliğinden geçerken, damat, her türlü beladan ve kötü güçlerden korumak adına gelini kucağına (kollarına) almalıdır’ (<http://tili-testo.com/vse-o-svadbe/45-obryadi-svadbi-i-brakosochetaniya.html>). Aslına bakılırsa Türklerde de amaç aynıdır ve sadece bu iki kültürde değil, hemen hemen her kültürde uygulanan bu gelenek bir takım batıl inanışlara işaret etmektedir. ‘Yunan mitolojisinde özellikle yer altında yaşayan kötü ruhların, gelin kendi evinden yeni evine giderken peşine takıldıklarına, içeri girerken eşikte bekleyerek onunla beraber içeri girmeye çalıştıklarına inanılıyordu’ (<http://www.mercekport.net/bunlari-biliyormuydunuz/80497-damat-eve-girerken-nicin-gelini-kucagina-alir.html>).

Günümüzde insanlar bu geleneği hangi amaçla uyguluyor tam olarak bilemiyoruz ama görüldüğü üzere asıl amaç, gelini ve yeni kurulan evliliği kötü ruhlardan korumaktır.

İlk Gece/ Gerdek/ Zifaf Gecesi

Gerdek gecesi ya da ilk gece, her iki kültürde de yar alan, gelinle damadın ilk kez bir araya geldikleri tam anlamıyla karı koca oldukları gecedir. Çoğunlukla düğün töreninin gerçekleştiği günün gecesidir.

Türklerde, gerdek gecesinde, damat gelinin yüzünü görebilmek ve onu konuşturabilmek için ‘yüz görümlüğü’ vermelidir ve bu genellikle altın bir takıdır. Gerdek gecesinden önce gelin ve damadın akrabaları, birlikteliğin yaşanacağı odaya önceden bir takım yiyecekler bırakırlar. Bu yiyecekler genellikle et, tatlı ve kuruyemiş olur. Buradaki amaç kuvvetle muhtemel gelin

ve damadın aç kalmamalarını ve dinç olmalarını sağlamaktır. Damadın arkadaşları, damadı, gerdek odasına sırtına vurarak, eğlenceli bir şekilde gönderirler.

Yine daha önce çalışma içerisinde yer verdiğimiz, gelinin bekâretine işaret eden kırmızı kuşak da bu gece çözülebilmektedir. Çünkü gelin artık genç kızlıktan kadınlığa geçmektedir.

Gerdek Ertesi/Duvak

‘Gerdek gecesinin sabahı, gelin ile damat erken kalkarlar ve geceyi geçirdikleri çarşafı odanın görünen bir yerine koyarak anne ve babanın elini öperler’ (Yavuz, 2009, s.119). Çarşaf geleneği her ne kadar günümüzde eskisi gibi yaşatılmıyorsa da, Türkiye’nin bazı bölge ve yörelerinde henüz önemini tam anlamıyla yitirmiş değildir. Elbette bu geleneğin ne denli doğru olup olmadığı da tartışmaya açıktır. Böyle bir gelenek Ruslarda yoktur.

Yine gerdeğin ertesi günü, ‘öğleye doğru veya öğle ezanı okunurken gelin kibleye döndürülerek ortaya oturtulur. Gelinin kâkülü kesilir. Bu, gelinin kadınlığa geçtiğini gösteren bir uygulamadır’ (Santur, <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/27.php>) ancak, tıpkı çarşaf geleneği gibi bu da bazı yörelerde çoktan unutulmuştur. Türklerdeki bu gelenek ve çalışmanın başlarında değindiğimiz Ruslardaki saç örgüsü çözme geleneği, her ne kadar düğünün farklı aşamalarında uygulanıyor olsa da, pratiksel ve anlamsal açıdan benzeşmektedir. Çünkü Ruslarda da tek örgülü saç genç kızlığı simgelerken, o örgünün çözülmesi de genç kızlığın bitişi ve kadınlığın başlangıcına işaret etmektedir.

Bazı bölgelerde gerdek ertesine ‘duvak’ denilebilmektedir.

Gerdeğin ertesi sabahı gelin yine gelinliğini giyer, tıpkı düğününde olduğu gibi her şeyiyle hazırlanır ve insanların karşısına çıkar. Ama bu merasime sadece kadınlar katılır; aslında buradaki asıl amaç, gelinin yeni evini, eşyalarını ve çeyizini görmektir. Duvak merasimi genellikle sabah başlar ve en geç öğleyin sona erer (G.T).

Gerdek ertesi geleneğinin farklı yörelerdeki diğer adlarından bazıları da şöyledir: ‘**çarşaf** (Toroslar bölgesi), **duvak** (Mudurnu, Çivil), **suphe** (Hayat, Kerkük), **gelin-ertesi** (Isparta), **gerdek ertesi** (Maraş, Kütahya), **samet** (ya da **samat**, semet: Kastamonu, Sinop), **kâkül- günü** (Cuma yerine cumartesi: Yörükler), **güveybaşı** (Kayseri)’ (Boratav, 1973, s. 230).

Sonuç

Kuşkusuz düğün, insanoğlunun hayatındaki en önemli geçiş dönemlerinden biridir. Bu, genç kızlıktan kadınlığa, kadınlıktan anneliğe; delikanlılıktan yetişkin erkekliğe ve sonra babalığa kadar uzanan, sonrasında elbette devamı da gelen bir geçişler zinciridir. Dolayısıyla da her insan

evleneceği insanın ve düğün töreninin en özel ve güzel şekilde gerçekleşmesini arzu eder. Kimileri, düğün ve evlenme merasimlerini, içinde yaşadıkları toplumun ve inandıkları dinin gerektirdiği şekilde uygularken, kimileri de kişisel tercihlerini ve arzuları ön planda tutarak gerçekleştirirler. Ama yine de her düğün, az ya da çok, bağrından koptuğu toplumun izlerini ve gelenekselliğini içinde barındırır.

Elbette her iki millet de köklü bir tarihe, kültüre ve bu iki olguyla şekillenmiş sarsılmaz değerlere sahiptir. Düğün geleneği bu değerlerden sadece bir tanesidir ve tek bir çalışma içerisinde sığdırmak oldukça güçtür. Bu nedenle, çalışma sınırları içerisinde, Türk ve Rus halklarına özgü düğün geleneği ana hatlarıyla ele alınıp değerlendirilmiştir. Söz konusu değerlendirmenin ışığında, iki halkın evlenme ve düğün geleneğine olan bakış açılarının ve bu geleneği uygulayış biçimlerinin birçok açıdan benzediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu benzerliklerde, kuvvetle muhtemel, aynı topraklar üzerindeki müşterek yaşanmışlıkların ve bundan doğan etkileşimlerin payı vardır. Bunun yanında, iki düğünün birbirinden ayrıldığı noktalar da vardır. Bu ayrımlar çoğunlukla dini inançlar noktasındadır. Çünkü mensup olunan din, halkların kültürel ve toplumsal değerlerini, âdet, gelenek ve göreneklerini ve dolayısıyla da yaşam tarzlarını fazlasıyla etkilemektedir.

Conclusion

Beyond doubt, marriage is one of the most important transitional periods of the humankind. This is a chain of transitions extending from maidenhood to womanhood, from womanhood to motherhood, from puberty to adulthood and then to fatherhood. Therefore, every human being wishes to have a special and beautiful spouse and wedding ceremony. Some people experience their wedding ceremonies in regard to the requirements of their religions, while some other people give particular importance to their personal preferences and desires. However, every wedding more or less contains in itself the traces and traditions of society it comes from.

Of course, both nations have deep-rooted histories, cultures and unshakable values that are shaped by these two phenomena. The wedding tradition is only one of these values and it is hard to fit it in only one study. This is why, within the limits of study, the wedding traditions peculiar to Russian and Turkish people were evaluated in general. Within the evaluation in question, it is not wrong to say that the two people are similar in terms of points of views on marriage and wedding and their uses in many aspects. In these similarities, most probably, the common experiences of living in the same territories and the interactions emerging out of this play a role. In

addition to this, there are also differences in wedding ceremonies. These differences mostly focus on religious beliefs because religion extremely influences the cultural and social values, rituals, customs and traditions of people and hence their life styles.

Kaynaklar

- Boratav, P., N. (1973). *100 soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Demir, C., Türk toplumlarında evlenme ile ilgili bazı uygulamaların Kütahya-Simav yöresiyle karşılaştırılması.
http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/cihangir_demir_turk_topluluklarinda_evlenme.pdf
- Kapitsa, F., S. (2008). *Slavyanskiye traditsionniye verovaniya, pradniki i rituali*. Moskva: Flinta Yayıncılık.
- Kayyev, A., A. (1949). *Russkaya literatura*. Uçebnik dlya uçitelskih institutov, çast pervaya, folklor drevnerusskaya literatura XVIII veka. Moskva: Gosudarstvennoye uçebno- pedagogičeskoye izdatelstvo ministerstva prosveşeniya RSFSR.
- Santur, M., E, Evlenme adetleri. <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/27.php>.
- Uysal, Y. (2009). Gazipaşa Folkloru/Geçiş Dönemi Adetleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:2, Sayı:3.
- Tuna, S. T. (2006). "Türk Dünyasındaki Düğünlerde Koltuklama ve Kırmızı Kuşak Bağlama Geleneği". *Bilig*, Sayı:38.
- Kravtsov, N., İ., Lazutin, S. G. (1983). *Russkoye Ustnoye Narodnoye Tvorçestvo*, Moskva: Vışşaya Şkola.

Sözlü Mülakat Yapılan Kişiler

Dinar/Afyonkarahisar doğumlu, Güzin Topbaşoğlu (G.T)

Linkler:

- <http://www.tdk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 25.05.2014).
- <http://www.niksarhuseyingazi.com/kulturel-yapimiz/evlenme-adetleri.html>.
(Erişim Tarihi: 25.06.2014).
- http://www.sabah.com.tr/fotohaber/yasam/luzumsuz_bilgiler_543106492968/18756. (Erişim Tarihi: 06.07.2014).
- <http://www.afyonkulturturizm.gov.tr/TR,63450/evlenme-gelenekleri.html>.
(Erişim Tarihi: 05.07.2014).
- <http://dugun.com/kina-ve-bekarliga-veda/kina-gecesi-gelenekleri/351>.
(Erişim Tarihi: 01.07.2014).

- <http://www.foma.ru/chto-simvoliziruyut-venczyi-na-venchanii>. (Erişim Tarihi:15.06.2014).
- <http://top-artist.ru/svadebnoe-plate-tradicii/> . (Erişim Tarihi: 15.06.2014).
- <http://www.dugunce.com/2012/09/17/gelinler-niye-beyaz-giyer-neden-kirmizi-kusak-baglarlar/>.(Erişim Tarihi: 15.06.2014).
- <http://tili-testo.com/vse-o-svadbe/45-obryadi-svadbi-i-brakosochetaniya.html>. (Erişim Tarihi:05.07.2014).
- <http://www.mercekport.net/bunlari-biliyormuydunuz/80497-damat-eve-girerken-nicin-gelini-kucagina-alir.html>. (Erişim Tarihi: 05.07.2014).

